

ROMANTISME' –ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Ο Ρομαντισμός αποτελεί καλλιτεχνικό κίνημα που αναπτύχθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Αναπτύχθηκε αρχικά στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γερμανία, για να εξαπλωθεί αργότερα κυρίως στη Γαλλία και την Ισπανία. Καταρχάς αποτέλεσε λογοτεχνικό ρεύμα, ωστόσο επεκτάθηκε τόσο στις εικαστικές τέχνες όσο και στη μουσική.

Ακολούθησε ιστορικά **την περίοδο του διαφωτισμού** και αντιτάχθηκε στην αριστοκρατία της εποχής. Συνδέθηκε μάλιστα ισχυρά, με **τις ιδέες του Ζαν Ζακ Ρουσσώ**. Κύριο χαρακτηριστικό του ρομαντισμού αποτελεί η έμφαση στην πρόκληση ισχυρής συγκίνησης μέσω της τέχνης καθώς και η μεγαλύτερη ελευθερία στη φόρμα, σε σχέση με τις περισσότερο κλασικές αντιλήψεις. Στον ρομαντισμό, κυρίαρχο στοιχείο είναι η έμφαση στο συναίσθημα όχι τόσο εναντίον της λογικής, όσο εναντίον της μονόπλευρης κυριαρχίας της λογικής.

Με τον όρο ρομαντισμό, χαρακτηρίζεται συνήθως, η περίοδος εκείνη της ιστορίας της τέχνης, που ξεκινάει από μερικά έργα του **Γκρός** και ιδιαίτερα από τη «*Σχεδία της Μέδουσας*» του **Ζερικώ** (1819), έχει σε ζωηρή πολεμική με τον νεοκλασικισμό, την πρώτη της σημαντική εκδήλωση το 1824 με την παρουσίαση στο παρισινό Σαλόν των πινάκων του **Κόνσταμπλ** και μερικών έργων του **Ντελακρουά**.

Το συναίσθημα, η φαντασία, ο λυρισμός αντιτίθενται στην λογική και στην πεζότητα. Το χρώμα είναι πλούσιο, το περίγραμμα αδυνατίζει, η σύνθεση γεμίζει κίνηση και ενέργεια και οι πινελιές είναι ελεύθερες. Οι έντονες και αντιθετικές κινήσεις, οι δραματικές φωτοσκιάσεις, είναι από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της τέχνης αυτής και θυμίζουν σε μεγάλο βαθμό την τέχνη του μπαρόκ. Χαρακτηριστικό είναι το έργο των: **Γκόγια** (Ισπανία), **Τέρνερ** (Αγγλία), **Ζερικώ** και **Ντελακρουά** (Γαλλία), **Φρίντριχ** (Γερμανία). Τα **στοιχεία** αυτά είναι η περιφρόνηση προς τη μορφή και την αρμονία της κλασικής τέχνης, η **έξαρση της επαναστατικής αντιθέσεως σε κάθε κανόνα και σε κάθε νόμο**, ο

θαυμασμός για τον Μεσαίωνα, που ο ρομαντισμός τον βλέπει ως λίκνο των εθνικών χαρακτηριστικών του γερμανικού λαού.

Στην **υπόλοιπη Ευρώπη, ο ρομαντισμός βρίσκει τις προϋποθέσεις του στο νεοκλασικό κίνημα**, στο οποίο μπορεί ήδη να συναντήσει κανείς στοιχεία μιας ευαισθησίας, μιας αισθητικής τάσεως, ενός προσανατολισμού νέων ιδεωδών, που γίνεται προσπάθεια να συστηματοποιηθούν και να εναρμονιστούν στις παραδοσιακές μορφές κλασικιστικής ποιητικής. Η πιο εντυπωσιακή πλευρά του ρομαντισμού είναι η αντίθεσή του προς τον πολιτισμό που είχε προηγηθεί, τον πολιτισμό του διαφωτισμού. Τα αιτήματα του πρώιμου ρομαντισμού εκδηλώνονται ακριβώς στο δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα και κυρίως με τον Ρουσώ και μετά διαδίδονται σε όλη τη δυτική Ευρώπη.

Ο **διαφωτισμός** είχε βρεθεί σε κρίση που του δημιούργησε η Γαλλική Επανάσταση για τρεις λόγους, η Επανάσταση είχε αποκαλύψει την ύπαρξη ενός συγκινησιακού φορτίου, το οποίο είχε τροφοδοτήσει εξίσου με τη λογική, αν όχι περισσότερο τον επαναστατικό ενθουσιασμό. Είχε αποκαλύψει την εμφάνιση στον χώρο της ιστορίας

μη διαφωτισμένων ακόμα μαζών, που είχαν σπάσει τους φραγμούς της μεταρρυθμιστικής προστατευτικότητας, είχαν αρνηθεί να είναι απλό αντικείμενο των μεταρρυθμίσεων του διαφωτισμού, διεκδικώντας το δικαίωμα του πρωταγωνιστή.

Τέλος η Επανάσταση είχε αποδείξει πως οι ιδέες του διαφωτισμού ήταν αφηρημένες στον καθαρό ορθολογισμό τους και στον κοσμοπολιτισμό τους, και ότι χρειαζόταν να επαληθευτούν, να υιοθετηθούν, να γίνουν συγκεκριμένες, αναφορικά με την ιστορική πραγματικότητα του κάθε έθνους. Η ανακάλυψη της αξίας και των διαστάσεων του αισθήματος στο ψυχολογικό και του λαού στο κοινωνιολογικό πεδίο, του έθνους στην πολιτική και της ιστορίας στη φιλοσοφία, είναι το στοιχείο που χαρακτηρίζει τη νέα ευαισθησία, η οποία συνεπάγεται στο καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό πεδίο, την αντίληψη πως η τέχνη είναι η άμεση έκφραση του αισθήματος και κατά συνέπεια, της συγκεκριμένης ατομικότητας του καλλιτέχνη. Το λογικό είναι κοινό σε όλους τους ανθρώπους, ενώ το συναίσθημα χαρακτηρίζει κάθε άτομο χωριστά. Συνεπάγεται επίσης τον αγώνα, εναντίον όλων

των κανόνων, στους οποίους υπάγονται και οι κανόνες της κλασικής μυθολογίας.

Ο ρομαντισμός παρουσιάζεται σαν μια άρνηση του κλασικισμού, σαν μια λανθάνουσα τάση της ανθρώπινης ψυχής και εκδηλώνεται σε κάθε περίοδο με νέα χαρακτηριστικά. Παρατηρείται μια ιδιαίτερη προτίμηση στην **τοπιογραφία, τους λαϊκούς θρύλους, τον κόσμο της ιστορίας και της φαντασίας**. Στην σαφήνεια, τη συμμετρία και την ασφάλεια του κλασικισμού, ο ρομαντισμός απαντά με τη ρευστότητα, το χρωματικό πάθος, την κινητικότητα, την πολλαπλότητα, την αντιφατικότητα, την ασάφεια και την εσωτερική ανησυχία. Ενισχύει τις εθνικές διαφοροποιήσεις και δίνει πρόσωπο σε κάθε είδους ανησυχίες και μεταβολές.

Στη **νεώτερη κριτική ορολογία**, αναγνωρίζεται ωστόσο στον όρο ρομαντισμός, πολύ μεγαλύτερη έκταση και για το λόγο ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και τα γεγονότα της αρχιτεκτονικής, της γλυπτικής και των άλλων τεχνών, όπου φαινόμενα εμφανίζονται από το 1750 ως το τέλος του 19ου αιώνα και πέρα. Διακρίνονται, μια περίοδος ονομαζόμενη προ-ρομαντική, αντιπροσωπευόμενη από τον **Πιρανέζι**, από τον **Γκόγια**, από ορισμένες περιπτώσεις της αγγλικής τέχνης και της

γερμανικής, περίπου ως το 1820. Μια περίοδος καθ' αυτό ρομαντική, με επίκεντρο την Γαλλία ως την επανάσταση του 1848 και τέλος μια περίοδος μετα-ρομαντική, με εκφρασμένη αντίθεση προς τον ρεαλισμό, κατά τη διάρκεια της οποίας εμφανίζεται στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα, μια νέα δημιουργική χρησιμοποίηση ρομαντικών μοτίβων, όπου είχε αποκρούσει ο ρεαλισμός.

Στις εικαστικές τέχνες, ο πρώιμος ρομαντισμός χαρακτηρίζεται από την προβολή, σε αντίθεση προς την πνευματοκρατία του 18ου αιώνα, μιας νέας ευαισθησίας ως προς τη φύση, που εμπνεόμενη ειδικά από τον **Σάφτσμπερυ** και βρίσκοντας το φυσικό της έδαφος αναπτύξεως στη Μεγάλη Βρετανία, προκαλεί μια ολόκληρη σειρά αισθητικών προτιμήσεων. Ρόλο πρώτης σειράς έχουν στην αρχιτεκτονική η «**Gothic revival**», την οποία προώθησε ο **Χόρας Ουώλπολ** και η προτίμηση προς τους κήπους εξωτικού τύπου, που παίρνοντας αντίθετη θέση στη γεωμετρική τεχνοτροπία ενός **Λε Νότρ**, ακολουθούν την αντίληψη του γραφικού, που διατύπωσε θεωρητικά ο **Πράις** το 1794. Ρομαντική στην ουσία είναι, στη Μεγάλη Βρετανία του 18ου και των αρχών του 19ου

αιώνα, η ζωγραφική του τοπίου, που στηρίζεται όχι πια στο γραφικό, αλλά στο ζωγραφικό, με τους **Τζων Κρόουμ, Αλεξάντερ και Ρόμπερτ Κάζνς, Τόμας Γκέρτιν, Τζων Σελ Κότμαν**, ως τον **Τζων Κόνσταμπλ**. Ρομαντικός με την έννοια της σκηνογραφίας είναι αντίθετα ο **Τζόζεφ Μάλλορντ Ουίλλιαμ Τάινερ**.

Στην ίδια περίοδο, ένα φαινόμενο χαρακτηριστικό των πρώιμων ρομαντικών τάσεων, είναι η εμφάνιση ενός **έντονου ενδιαφέροντος για τη νύχτα, το απόκρυφο, τα όνειρα, τα φαντάσματα, το άπειρο, τη νοσταλγία μακρινών και εξωτικών τόπων**. Όλα αυτά είναι μοτίβα που έρχονται να τροφοδοτήσουν την πραγματική επανάσταση της ευαισθησίας που ωρίμασε στη Μεγάλη Βρετανία, με την αισθητική θεωρία για το υψηλό, που διατυπώθηκε θεωρητικά από τον **Μπέρκ** το 1757 και στη διαμόρφωση της οποίας συνέβαλε και ο **Τζανμπατίστα Πιρανέζι**.

Στην Ισπανία το ρομαντικό κίνημα αναπτύχθηκε σε αυτόνομες μορφές με κύριο εκπρόσωπό του τον Γκόγια. Στη νέα αυτή ευαισθησία συντάσσονται όχι μόνο μερικοί καλλιτέχνες της Μεγάλης Βρετανίας, μεταξύ των οποίων οι **Τζόαν Χένριχ Φιούσλυ** και ο μαθητής του **Ουίλλιαμ Μπλαϊνκ**, συγγραφείς και οι δύο, χαράκτες και ζωγράφοι με

μεγάλο ταλέντο, αλλά και καλλιτέχνες όπως οι **Άσμος Γιακόμπ Κάρστενς, Φίλιπ Όττο Ρούνγκε και Κασπάρ Νταβίντ Φρήντριχ**. Μόνο γύρω στο 1800 η ρομαντική ευαισθησία αποκτά τον χαρακτήρα πραγματικού θρησκευτικού ενθουσιασμού, του οποίου τυπικές εκδηλώσεις υπήρξαν ένα αυξημένο ενδιαφέρον για τον γοτθικό ρυθμό στην αρχιτεκτονική και στη ζωγραφική, η σχολή των Ναζωραίων με την οποία θα συνδεθεί αργότερα ο «πουρισμός» των **Μπιανκίνι και Μινάρντι**.

Εντελώς ξεχωριστά χαρακτηριστικά είχε ο ρομαντισμός στη Γαλλία, όπου μπορούν να επισημανθούν πρώιμοι ρομαντικοί τόνοι μεταξύ του τέλους του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα σε καλλιτέχνες όπως οι **Γκρέζ, Φραγκονάρ, Υμπέρ, Ρομπέρ, Πιέρ-Πώλ Πруντόν, Ζιροντέ-Τριοζόν, Φρανσουά Ζεράρ, Ζαν Αντουάν Γκρο**, όπου όμως η γενική πορεία των καλλιτεχνικών γεγονότων καθορίστηκε, εν σχέση με μια συγκεκριμένη πολιτικοκοινωνική κατάσταση, από τον θρίαμβο του νεοκλασικισμού. Η κλασικιστική ηγεμονία στον χώρο της επίσημης ζωγραφικής άσκησε ισχυρή επίδραση σε ολόκληρη τη γαλλική ζωγραφική του 19ου αιώνα, ακόμα και μετά την Παλινόρθωση.

Όχι μόνο η τέχνη του Ζερικό και του Ντελακρουά, που μπορούν να θεωρηθούν οι μεγαλύτεροι αντιπρόσωποι του ζωγραφικού ρομαντισμού, αλλά και η εσωτερικότητα του Κορό της σχολής του 1830 και η γεμάτη πάθος πολιτική σάτιρα του Ντωμιέ, που παρουσιάζει σπάνιες ομοιότητες, όχι μόνο με τον Ζερικό, αλλά και με την αγγλική

γελοιογραφία και με τον Γκόγια, γεννήθηκαν από μια συνειδητή πολεμική κατά της ποιητικής του νεοκλασικού ακαδημαϊσμού.

Μια επαναφορά ρομαντικών μοτίβων, εμφανίζεται μετά τα μέσα του αιώνα και ταυτόχρονα με την επικράτηση του ρεαλισμού. Το σημαντικότερο φαινόμενο σε ευρωπαϊκή κλίμακα ήταν αυτό που παρουσίασαν **οι Άγγλοι προραφαηλικοί**, με κύριο εκπρόσωπό τους τον **Ντάντε Γκαμπριέλ Ροσσέτι** μετά το 1848. Ανάλογο κατά κάποια έννοια φαινόμενο στη Γερμανία είναι η ζωγραφική του **Χανς φον Μαρέες** και του Ελβετού **Άρνολντ Μπαϊκλιν**. Τυπικώς εκπρόσωπος της ρομαντικής αυτής επιστροφής υπήρξε στη Γαλλία ο **Ωγκύστ Ροντέν**, που κλείνει στη γλυπτική τον 19ο αιώνα, ανοίγοντας το δρόμο σε πολλές τολμηρότητες της σύγχρονης τέχνης, ενώ για τη ζωγραφική μπορούν να αναφερθούν καλλιτέχνες όπως ο **Γκυστάβ Μορώ** και ο **Οντιλόν Ρεντόν**. Στης Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να αναφέρουμε τον **Άλμπερτ Ράυντερ**. Για τα αμέσως πριν από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο χρόνια, δεν μπορεί πια να γίνει λόγος για ρομαντικές επιστροφές, παρά μόνο γενικά και μεταφορικά.

